

Renata Salecl

PISMO ZANAMCEM

Se boste izvili iz primeža neoliberalne tesnobe?

Dragi zanamci,
naša generacija že par desetletij živi v nekakšni »kulturi tesnobe«, saj širši kulturni, gospodarski, politični in družbeni dejavniki vplivajo na to, da se čutimo zelo negotove glede prihodnosti. Kamor koli po svetu se ozremo, vidimo veliko zaskrbljenost zaradi uničujočih vojn, podnebnih sprememb in ekonomske neenakosti. Vse bolj se sprašujemo, ali bosta naš planet in človeška vrsta lahko preživela uničenje, ki se neustavljivo dogaja na Zemlji. S strahom razmišljamo tudi o možnosti atomske vojne, o kateri vemo, da bo imela grozljive posledice za vas zanamce.

V našem času je kapitalizem s spodbujanjem individualizma in ideologije izbire močno prispeval k zaskrbljenosti ljudi glede njihovega zasebnega življenja. Nove tehnologije, še posebej internet, so nam olajšale življenje, toda hkrati

so odprle možnosti manipulacije, nadzora in vsakovrstne agresije. Družbeni mediji, ki so zasedli mesto klasičnih medijev pri informiranju ljudi, so zelo posegli v življenja ljudi. Prinesli so marsikaj dobrega, hkrati pa tudi slabega, ker so ljudje vzpodbujani, da se nenehno ukvarjajo s samopromocijo, da poskušajo izstopati iz množice in ustvariti popolno podobo svojega življenja. Vse več ljudi tako doživlja tesnobo zaradi komunikacije na družbenih omrežjih – nekateri se sprašujejo, kako kurirati svoja življenja, da bodo čim bolj opaženi, drugi pa uživajo v agresiji, ki jo omogoča anonimnost komunikacije na teh omrežjih. Ob tem se ljudje premalo zavedajo novih nevarnosti manipulacije in nadzora, ki je vezan na delovanje interneta in družbenih omrežij.

Srčno upam, da se bo vam zanamcem uspelo izviti iz ideologije neoliberalizma, ki je od časov Ronalda Reagana in Margaret Thatcher, ki sta zagovarjala trdi individualizem ter poudarjala, da družba ne obstaja in da je posameznik popolnoma odgovoren za svojo blaginjo, tako močno zarezala v našo družbo. V našem času ljudje tako nenehno poslušajo, da sta uspeh in sreča povezana z individualnimi odločitvami, da je vse v njihovem življenju stvar izbire ter da lahko iz sebe naredijo, kar si želijo. Ljudje so vse bolj zaskrbljeni, da niso sprejeli pravih odločitev: nekateri imajo občutek krivde, da niso naredili dovolj za svoj uspeh, drugi so polni vprašanj o tem, kaj jim omejuje občutek sreče.

*

Ob izbiranju možnosti, ki naj bi vodile k osebni sreči, smo vse bolj izgubili kompas glede vprašanj, kaj dela družbo

enakopravnejšo, kaj lahko zaustavi razdiralno silo s profitom obsedenega ekonomskega sistema neoliberalnega kapitalizma, ki ga dojemamo kot nekaj samoumevnega, ter kako bi lahko zaustavili ekološke katastrofe, v katere drvim. Naša generacija ima neizmerno moč zanikanja in tiščanja glave v pesek, ko gre za vprašanja preživetja našega planeta. Zdi se, da smo ob vseh možnostih, ki nam jih ponuja nova tehnologija, izgubili moč kritičnega mišljenja. Še posebno pa smo izgubili voljo razmišljati o prihodnosti – o tem, kakšen svet vam zapuščamo.

Sprašujem se, ali bo vam zanamcem uspelo zaustaviti našo pogubno pot v radikalni individualizem. Ugibam tudi, kako boste tkali medosebne odnose, kako boste dojemali sebe in druge ter ali vam bo uspelo zaustaviti drsenje našega planeta v pogubo.

*

Ko pogledam v zgodovino in se vprašam, kako so se spremenila vprašanja, ki ljudi mučijo v njihovem zasebnem življenju, moram reči, da se včasih zgodi manj sprememb, kot si morebiti predstavljamo. Francoski psihoanalitik Jacques Lacan je poudaril, da so za ljudi vprašanja o njihovih odnosih in njihovem položaju v širšem družbenem prostoru, ki ga Lacan imenuje »veliki Drugi«, vselej »anksiogena«. Na vprašanja kot »Kdo sem jaz?« ali »Kdo sem jaz za Drugega?« človek nikoli ne more dobiti zadovoljivega odgovora. Predvidevam, da bodo ta vprašanja anksioгена tudi za vas zanamce. Upam, da se boste morda izvili iz zagate, ki nam jo je predočil neoliberalizem in zadeva to, da ljudi po eni strani skrbi vprašanje želje Drugega (tj. kako drugi gledajo

nanje in kako jih vidi družba kot celota), po drugi strani pa so pod pritiskom, da svoje življenje izbirajo neodvisno od družbenih omejitev. Naši časi so z ideologijo izbire, hlepenjem po uspehu in domnevni sreči močno vplivali na porast grobosti med ljudmi, zasuk v individualnost in zapiranje v informacijske balone, kar vse preprečuje, da bi razmišljali o družbenih spremembah, ki bi vodile v enakopravnejšo, bolj humano in ekološko prihodnost.

Ko se ljudje spopadajo z zagatami, pogosto iščejo avtoriteto, ki bi lahko pomirila njihovo tesnobo. S propadom tradicionalnih avtoritet postajajo referenčne in identifikacijske točke novi voditelji (od trenerjev do oblikovalcev trendov na družbenih omrežjih). Tako danes srečujemo terapevte, ki so specializirani za tesnobo potrošnikov in življenjskih izbir. Nekateri kot povzročiteljico tesnobe krivijo celo modo, saj ta potrošnika nagovarja z edinstvenimi identitetami, hkrati pa kot velika onesnaževalna industrija vzpodbuja družbeno neodgovornost potrošnikov.

Tesnoba ima izjemno moč pri ohranjanju prevladujočih ideologij in ekonomskih sistemov, zato močno vpliva na družbene spremembe. Kultura tesnobe, v kateri živimo, je v veliko pomoč prevladujoči kapitalistični ideologiji, ki ceni individualne izbire in prosti trg. Zaradi nje se namreč ljudje pogosto počutijo odgovorne za vse, kar se dogaja v njihovem življenju. Kulturne, gospodarske in politične okoliščine morda ne ponujajo nobenih možnosti za izboljšanje blaginje ljudi, vendar se ti soočajo z občutkom krivde, da so zaradi napačnih odločitev sami odgovorni za svojo revščino. Ta kultura tesnobe nas je ohromela. Prišpeva k temu, da smo nekako otopeli v boju za pozitivne

družbene spremembe, naj gre za odziv na podnebne spremembe, ekonomsko neenakost ali hiter tempo tehnoloških sprememb.

*

Tesnoba je lahko tudi mobilizacijski dejavnik. Posamezniki lahko zaradi tesnobe razmislimo o svojih dejanjih. V družbi pa lahko tesnoba mobilizira ljudi, da bi preprečili prihodnje katastrofe, pred katerimi trepetajo. Pred leti sem ameriškega vojaškega polkovnika vprašala, kako se spoprijema s tesnobo svojih vojakov. Poudaril je, da se najbolj boji vojakov, ki nimajo tesnobe, ko jih pošiljajo v boj, saj se ti lahko izkažejo za neusmiljene morilce.

Rešitev za našo družbo, ki temelji na kulturi tesnobe, zato ni, da poskušamo iskati način, po katerem bi bilo v družbi čim manj tesnobe, temveč da ta pogosto neprijetni občutek usmerimo v smer pozitivnega družbenega delovanja.

Srčno upam, da vam zanamcem ne bomo pustili še bolj razkrojene družbe, še bolj individualiziranih posameznikov in še bolj opustošenega planeta. Zato upam, da si bomo čim manj zatiskali oči pred razdejanji, ki jih naša generacija povzroča, ter da bomo uporabili mobilizacijsko moč tesnobe, s katero morda le nekako obrnemo tok razvoja v smer, ki bo vam zanamcem omogočila, da nadaljujete našo vrsto in ohranite naš planet.

Renata Salecl je sociologinja in filozofinja, raziskovalka na Inštitutu za kriminologijo Pravne fakultete Univerze v Ljubljani. Je avtorica več študij sodobnega časa, prevedenih v mnogo tujih jezikov, nazadnje *O tesnobi* (2004), *Izbira* (2009), *Strast do nevednosti* (2020) in *Čas grobsti* (2023). Od leta 2017 je izredna članica Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Predava na številnih tujih univerzah, redno na univerzah v Londonu in v New Yorku. Leta 2002 je prejela nagrado Zoisovega sklada. Redno prispeva članke za domače in tuje časopise.